

УДК 343.135

Ю. А. Кричун

кандидат юридичних наук, доцент

П. С. Степанов

кандидат юридичних наук, доцент

ПВНЗ «Кіровоградський інститут державного та муніципального управління Класичного приватного університету»

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗУПИНЕННЯ СУДОВОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Стаття присвячена питанням зупинення судового провадження у зв'язку з тяжкою тривалою хворобою обвинуваченого, зокрема проаналізовано норми чинного законодавства та норми кримінально-процесуальних законів деяких держав світу, що регулюють зупинення судового провадження за вказаною підставою. На основі проведеного дослідження виявлено проблеми та висловлено пропозиції з удосконалення законодавства, що регулює порядок зупинення судового провадження у зв'язку з хворобою обвинуваченого, яка виключає його участь у судовому провадженні.

Ключові слова: зупинення провадження, судовий розгляд, тяжка тривала хвороба обвинуваченого, процесуальний порядок.

I. Вступ

Зупинення судового провадження – це вимушена перерва у провадженні, за наявності підстав, що унеможливають проведення судового розгляду та ухвалення остаточного рішення.

Законодавцем у ст. 335 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) визначено дві підстави зупинення судового провадження. Перша – у разі якщо обвинувачений ухилився від суду, друга – захворів на психічну чи іншу тяжку тривалу хворобу, яка виключає його участь у судовому провадженні.

Інститут зупинення кримінального провадження був предметом досліджень протягом багатьох років. Взагалі різним аспектам інституту зупинення провадження приділяли увагу такі українські і закордонні вчені-юристи: В. М. Биков, Б. Т. Безлепкін, А. Я. Дубинський, П. С. Елькінд, М. С. Єгорова, Е. Ф. Закірова, Х. Ж. Кенжаєв, Г. К. Кожевников, А. М. Ларін, Ю. Д. Лівшиц, В. Д. Ломовський, П. А. Лупинська, І. А. Малютін, В. В. Навроцька, О. М. Попов, К. Б. Травкін, Г. П. Хімичева та ін. Однак слід констатувати, що недостатньо дослідженою та проблемною у застосуванні залишається така підстава: зупинення судового провадження як хвороба обвинуваченого на психічну або іншу тяжку тривалу хворобу, яка виключає його участь у судовому провадженні.

II. Постановка завдання

Мета статті – комплексне дослідження тяжкої тривалої хвороби обвинуваченого, яка виключає його участь у судовому провадженні, як підстави зупинення судового провадження.

III. Результати

Тяжка хвороба підозрюваного, яка перешкоджає його участі у кримінальному провадженні, як юридично значуща обставина входить до змісту декількох споріднених процесуальних інститутів. Так, тяжка хвороба підозрюваного є підставою зупинення досудового розслідування (п. 1 ч. 1 ст. 280 КПК України) та певною мірою нового інституту для кримінального процесуального законодавства нашої держави відстрочки (фактично зупинення) виконання вироку (п. 1 ст. 536 КПК України).

Щодо проблемності реалізації останнього, з підстави тяжкої хвороби засудженого, яка перешкоджає відбуванню покарання, вже зазначалося на сторінках юридичної літератури.

Залишається невирішеною проблема, з якою стикаються працівники прокуратури та судді у процесі встановлення факту «тяжкої хвороби засудженого, яка перешкоджає відбуванню покарання» [1, с. 96–97], оскільки на законодавчому рівні не визначено ані поняття, ані переліку тяжких захворювань¹.

До речі, в кримінально-процесуальному законодавстві Російської Федерації, де цей інститут впроваджено дещо раніше, тяжкої хвороби серед підстав відстрочки виконання вироку не визначено. Так, у п. 1 ч. 1 ст. 398 КПК РФ як підставу відстрочки виконання вироку визначено хворобу засудженого, яка перешкоджає відбуванню покарання.

Тяжка хвороба визначена й серед підстав звільнення засудженого від відбування покарання. Особа, яка після вчинення зло-

¹ Аналіз Основ законодавства України про охорону здоров'я від 19.11.1992 р. № 2801-XII зі змінами і доповненнями станом на 28.12.2014 р. дає підстави стверджувати, про не визначеність поняття тяжкої хвороби та відповідного переліку тяжких захворювань.

чину або постановлення вироку захворіла на тяжку хворобу, що перешкоджає відбуванню покарання, може бути звільнена від покарання або від подальшого його відбування (п. 2 ст. 84 КК України). Задля реалізації цього положення спільним наказом Державного департаменту України з питань виконання покарань і Міністерства охорони здоров'я України від 18.01.2000 р. № 3/6 був затверджений Перелік захворювань, які є підставою для подання в суди матеріалів про звільнення засуджених від подальшого відбування покарання засудженого [2].

Але слід вказати про відсутність жодних згадок у цьому Переліку про тяжку хворобу. Не визначено, які хвороби слід розуміти тяжкими, і в спільному наказі Міністерства юстиції України та Міністерства охорони здоров'я України "Про затвердження Порядку організації надання медичної допомоги засудженим до позбавлення волі" від 15.08.2014 р. № 1348/5/572, який замінив попередній акт [3]. Слід зазначити, що на основі цього Переліку захворювань слідчі та прокурори вирішують питання і про можливість зупинення досудового розслідування у зв'язку з тяжкою хворобою підозрюваного, яка перешкоджає його участі у кримінальному провадженні.

В юридичній літературі зазначалося що цей Перелік створено не стільки для визначення тяжкості хвороби, скільки для визначення того, чи є хвороба, якою хворіє засуджений такою, що може бути перешкодою відбуванню покарання [4, с. 5]. Очевидним є те, що тяжке захворювання не є категорією об'єктивною, на відміну, наприклад, від: важкого психічного порушення; важкого стану; важкого протікання захворювання. Водночас навіть за наявності захворювання обвинуваченого визначеного у переліку не обов'язково повинна відбуватися зупинка судового провадження. Провадження зупиняється лише в тому випадку, коли захворювання обвинуваченого виключає його участь у судовому провадженні. Це положення є справедливим і логічним, оскільки відновлення судового провадження повинно відбуватися після медичного висновку про нормалізацію стану особи та висновку суду про можливість особи брати участь у судовому провадженні, а не після повного й остаточного одужання особи.

Аналіз процесуального законодавства деяких держав свідчить про неоднозначність підходів щодо наявності тяжкого захворювання як підстави зупинення судового провадження.

Так, у ч. 2 ст. 302 КПК Республіки Білорусь, яка передбачає відкладення судового розгляду і зупинення провадження у кримінальній справі серед підстав визначені тимчасовий психічний розлад (захворювання)

чи інше захворювання обвинуваченого, що виключають можливість його явки в судове засідання. Розгляд кримінальної справи суд зупиняє до одужання обвинуваченого.

Слід також зазначити, що не визначено тяжке захворювання і серед підстав зупинення досудового провадження за кримінально-процесуальним законодавством країни (ст. 280 КПК Республіки Білорусь) [5].

Відсутня тяжка хвороба як підстава зупинення судового провадження і за кримінально-процесуальним законодавством Федеративної Республіки Німеччини.

Цікавим є положення § 231а КПК ФНР, яке регулює судовий розгляд при навмисно спровокованій нездатності участі в засіданні. Згідно з абз. 1 цього параграфу, якщо підсудний навмисно і винно привів себе в стан який виключає його здатність участі в засіданні і, таким чином, він свідомо перешкоджає встановленому порядку здійснення або продовження судового розгляду в його присутності, то судовий розгляд, якщо він ще не допитувався щодо обвинувачення, проводиться або продовжується за його відсутності, якщо суд не вважає його присутність необхідною.

У такому разі про розгляд справи за відсутності підсудного суд приймає постанову після заслуховування лікаря як експерта (абз. 3 § 231а) [6].

Не згадує тяжке захворювання як підставу зупинення кримінальної справи й законодавець Киргизької Республіки. У ч. 2 ст. 260 КПК, що передбачає відкладення судового розгляду і зупинення кримінальної справи, визначається як підстава зупинення провадження захворювання підсудного, яке виключає можливість його явки в судове засідання [7].

Натомість законодавець Республіки Казахстан серед підстав зупинення досудового розслідування (п. 4 ч. 1 ст. 50 КПК Казахстан) та судового провадження (ч. 1 ст. 304 КПК Казахстан) визначає тимчасовий психічний розлад або інше тяжке захворювання обвинуваченого, посвідчених в передбачені законом порядку¹ [8].

Подібну норму в кримінальному процесуальному законодавстві містять Азербайджанська Республіка (п. 53.1.4. ст. 53 КПК) [9], Республіка Таджикистан (ч. 3 ст. 286 КПК) [10] та Вірменія, у ст. 295 КПК якої (декрет на зупинку кримінальних судочинств) передбачено: якщо обвинувачений тяжко хворий, суд приймає декрет *argumented*, щоб зупинити слухання [11].

Схожою з українським кримінально-процесуальним законом є позиція законодавця

¹ Не зазнало змін стосовно інституту що розглядається нове законодавство Республіки Казахстан від 01.01.2015 р. http://tengrinews.kz/zakon/docs?ngr=Z970000206_.

Республіки Молдова, згідно з ч. 1 ст. 330 КПК якої, зупинення провадження відбувається у випадку, якщо підсудний страждає на тяжке захворювання, яке перешкоджає його участі у розгляді справи [12]. Але, на відміну від ст. 335 КПК України, в зазначеній статті не визначено, що хвороба повинна бути тривалою. Крім того, вважаємо більш вдалою назву та конструкцію самої статті: “Зупинення і відновлення судового розгляду”. Про вищезазначене свідчить зміст ст. 335 КПК України “Зупинення судового провадження”, у диспозиції якої хоча і не прямо, але опосередковано передбачаються підстави відновлення судового провадження: “до розшуку або видужання обвинуваченого”. У зв’язку з чим пропонуємо відкоригувати назву ст. 335 КПК України та подати її так: “Зупинення і відновлення судового провадження”.

До речі, у якому процесуальному документі повинен засвідчуватись висновок про тяжкість захворювання (хвороби), як юридично значущої обставини зупинення судового провадження, закон не визначає. Якщо застосувати аналогію зі ст. 280 КПК України, щодо зупинення досудового розслідування, можна припустити що це медичний висновок.

Проведений аналіз різних поглядів учених доводить, що під медичним висновком розуміють: довідку з медичного закладу про хворобу підозрюваного; довідку лікаря, який працює в медичному закладі, або висновок судово-медичної експертизи; медичний висновок, який може бути виданий лікарем, що працює в медичній установі, або експертна комісія лікарів [13, с. 170].

Аналіз законодавства деяких держав свідчить про те, що формою відповідного медичного висновку про неможливість продовження як досудового розслідування, так і судового провадження за підстави тимчасового захворювання особи можуть бути від чітко невизначених до прямо визначеного виключно судово-медичного висновку державної медичної установи.

Так, до першої групи належать кримінальні процесуальні закони Республіки Білорусь, Республіки Казахстан тощо. Чітко визначено, що це повинен бути судово-медичний висновок у КПК Республіки Таджикистан. Про те, що це має бути виключно судово-медичний висновок і виключно державного медичного закладу, є пряма вказівка безпосередньо в ч. 4 ст. 287.1 КПК Республіки Молдова.

Вважаємо більш прагматичною позицію щодо виключно медичного висновку державного медичного закладу. У зв’язку з чим слід підтримати М. С. Єгорову, на думку якої, гарантією виключення довільного підходу до вирішення питання про зупинення провадження у кримінальній справі могло б стати положення про обов’язковість виснов-

ку судово-медичної експертизи лікарів [14]. На те, що це повинен бути висновок комісії лікарів, вказує і російський дослідник проблем удосконалення підстав і умов зупинення досудового розслідування О. М. Попов [15].

IV. Висновки

Підсумовуючи вищевикладене, слід зазначити, що тяжка хвороба підозрюваного, яка перешкоджає його участі у кримінальному провадженні, як юридично значуща обставина входить до змісту декількох споріднених процесуальних інститутів.

Інститут зупинення провадження у справі – це єдиний правовий інститут, який у різних галузях права має свої особливості регулювання однорідних суспільних відносин, відповідно до яких відбувається розподіл на субінститути: кримінально-процесуальний, арбітражний та цивільно-процесуальний [14].

Водночас у жодному вітчизняному кодифікованому акті процесуального законодавства, крім кримінального процесуального, не визначено серед підстав зупинення судового провадження саме тяжке захворювання особи. У п. 2 ч. 1 ст. 202 ЦПК України як підстави, що надає право суду зупинити провадження у справі, визначено захворювання сторони, що виключає можливість явки до суду протягом тривалого часу [16]. Згідно з п. 1 ч. 2 ст. 156 Кодексу адміністративного судочинства України, суд має право зупинити провадження у справі в разі захворювання особи, яка бере участь у справі, що перешкоджає прибуттю до суду, якщо її особиста участь буде визнана судом обов’язковою [17].

Натомість, слід зазначити, що в науковій літературі висловлювались та обґрунтовувались пропозиції щодо розширення застосування підстави зупинення провадження й у разі тяжкої хвороби потерпілого [18, с. 187–188; 19, с. 18] та навіть свідка [20, с. 13].

Отже, враховуючи той факт, що на законодавчому рівні не визначено переліку тяжких захворювань, а, як ми зазначали раніше, такого переліку існувати не може, оскільки тяжка хвороба не є категорією об’єктивною, на відміну від тривалого захворювання обвинуваченого, яке виключає його участь у судовому провадженні, вважаємо за необхідне змінити конструкцію ст. 335 КПК України, виключивши термін “тяжку”, та подати у такому вигляді: “У разі якщо обвинувачений ухилився від суду або захворів на психічну чи іншу тривалу хворобу, яка виключає його участь у судовому провадженні...”.

Список використаної літератури

1. Семенюта І. Проблеми доказування тяжкої хвороби засудженого, яка перешкоджає відбуванню покарання [Електронний ресурс] / І. Семенюта // Науковий

- часопис Національної академії прокуратури України. – 2014. – № 3. – С. 95–100. – Режим доступу: <http://www.chasopysnapu.gov.ua/chasopys/ua/pdf/3-2015/semenua.pdf>.
2. Про затвердження нормативно-правових актів з питань медико-санітарного забезпечення осіб, які утримуються в слідчих ізоляторах та установах виконання покарань Державного департаменту України з питань виконання покарань: спільний Наказ Державного департаменту України з питань виконання покарань, Міністерства охорони здоров'я України від 18.01.2000 р. № 3/6 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0143-00>.
 3. Про затвердження Порядку організації надання медичної допомоги засудженим до позбавлення волі: спільний Наказ МОЗ України від 15.08.2014 р. № 1348/5/572 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.moz.gov.ua/ua/portal/dn_20140815_0572_.html.
 4. Романов М. В. Звільнення від відбування покарання за хворобою: теоретичні та практичні питання [Електронний ресурс] / М. В. Романов // Теорія і практика правознавства. – 2013. – Вип. 2. – Режим доступу: http://nauka.jur-academy.kharkov.ua/download/el_zbirnik/2.2013/36.pdf.
 5. Уголовно-процесуальний кодекс Республіки Беларусь от 24.06.1999 г. с изменениями и дополнениями на 20.03.2013 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pravo.levonevsky.org/kodeksby/upk/20130320index.htm>.
 6. Strafprozessordnung Bundesrepublik Deutschland (StPO): wissenschaftliche und praktische Kommentar und Übersetzung des Textes des Gesetzes [Electronic resource] / Pavel Golovnenkov ; Natalja Spitca. – Potsdam : Universitätsverlag Potsdam, 2012. – 404 s. – Mode of access: <https://publishup.uni-potsdam.de/opus4-ubp/files/6039/sdrs02.pdf>.
 7. Уголовно-процесуальний кодекс Кыргызской Республики 1999 года с изменениями и дополнениями на 22.07.2005 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ugolovnykodeks.ru/2011/11/ugolovno-processualnyj-kodeks-kyrgyzskoj-respubliki/143/>.
 8. Уголовно-процесуальний кодекс Республики Казахстан от 13.12.1997 г. № 206-І с изменениями и дополнениями по состоянию на 17.11.2014 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1008442.
 9. Уголовно-процесуальний кодекс Азербайджанской Республики от 14.07.2000 г. № 907-ІГ [Электронный ресурс]. – Режим доступа: [http://ugolovno-processualnyj-kodeks-azerbajdzhanskoj-respubliki/37/](http://ugolovnykodeks.ru/2011/11/ugolovno-processualnyj-kodeks-azerbajdzhanskoj-respubliki/37/).
 10. Уголовно-процесуальний кодекс Республики Таджикистан от 03.12.2009 г. № 564 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0CBwQFjAA&url=http%3A%2F%2Fmmk>.
 11. Уголовно-процесуальний кодекс Республики Армении от 01.09.1998 г. № НО-248 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ugolovnykodeks.ru/2011/11/ugolovno-processualnyj-kodeks-armenii/166/>.
 12. Уголовно-процесуальний кодекс Республики Молдова от 14.03.2003 г. № 122-ХV с изменениями и дополнениями по состоянию на 29.05.2014 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30397729#sub_id=3140000.
 13. Тищенко С. В. Порядок зупинення досудового розслідування в зв'язку з тяжкою хворобою підозрюваного / С. В. Тищенко // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. – 2013. – Вип. 21. – Ч. ІІ. – Т. 3. – С. 168–171.
 14. Егорова М. С. Институт приостановления производства по уголовному делу и обеспечение прав и законных интересов участников уголовного процесса при реализации его норм : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 [Электронный ресурс] / М. С. Егорова. – Волгоград, 2003. – Режим доступа: <http://www.dissercat.com/content/institut-priostanovleniya-proizvodstva-po-ugolovnomu-delu-i-obespechenie-prav-i-zakonnykh-in#ixzz3X1IRGhpG>.
 15. Попов А. М. Проблемы совершенствования оснований и условий приостановления предварительного следствия : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 [Электронный ресурс] / А. М. Попов. – Саратов, 2004. – Режим доступа: <http://www.dissercat.com/content/>.
 16. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618–ІV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1618-15/page6>.
 17. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. № 2747–ІV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2747-15/page6>.
 18. Элькин П. С. Толкование и применение норм уголовно-процесуального права / П. С. Элькин. – Москва : Юрид. лит., 1967. – 192 с.
 19. Малютін І. А. Підстави та процесуальний порядок зупинення попереднього розслідування : автореф. дис. ... канд. юрид.

наук : 12.00.09 / Ігор Анатолійович Малутич. – Київ, 2000. – 19 с.
 20. Кенжаев Х. Ж. Актуальные проблемы приостановления предварительного след-

ствия : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Хислат Жураевич Кенжаев. – Москва, 1995. – 22 с.

Стаття надійшла до редакції 23.01.2015.

Кричун Ю. А., Степанов П. Л. Проблемные вопросы приостановления судебного производства

Статья посвящена вопросам приостановления судебного производства в связи с тяжелой продолжительной болезнью обвиняемого, в частности проанализированы нормы действующего законодательства и нормы уголовно-процессуальных законов некоторых государств мира, регулирующих приостановление судебного производства по указанному основанию. На основе проведенного исследования выявлены проблемы и высказаны предложения по совершенствованию законодательства, регулирующего порядок приостановления судебного производства в связи с продолжительной болезнью обвиняемого, которая исключает его участие в судебном производстве.

Ключевые слова: приостановление производства, судебное разбирательство, тяжелая продолжительная болезнь обвиняемого, процессуальный порядок.

Krychun Y., Stepanov P. Problematic Issues of Suspension of Proceedings

Article is devoted to stop proceedings in connection with the serious illness of the accused, which excludes the possibility of his participation in the production. The authors attempted to comprehensively investigate the serious illness of the accused, which excludes his participation in the proceedings as a reason for the suspension of the proceedings.

The article analyzes the current legislation and rules of criminal procedure laws of some states of the world, governing the suspension of proceedings to the specified base. On the basis of the study identified problems and made proposals to improve the legislation regulating the procedure for the suspension of proceedings due to illness of the accused, which excludes his participation in the court proceedings.

The authors conclude that a serious disease is not an objective category, as opposed to, for example: severe mental disorders; a serious condition; severe disease. On the other hand, even in the presence of certain diseases in the list of the accused not necessarily stop it occurs proceedings. Production is stopped only when the disease of the accused precludes his participation in the court proceedings. This provision is fair and logical, since the resumption of judicial proceedings should take place after the medical report on the normalization of the face and the court's conclusions about the possibility of a person to participate in court proceedings, and not after a full and complete recovery of the face. In connection with the proposed redesign of Article 335 Criminal Procedure Code of Ukraine, excluding the term "heavy" and submit the following form: "If the defendant evaded court or mental ill a long illness, her participation in the court proceedings...". In addition, due to the fact that, in the disposition of Article 335 Criminal Procedure Code of Ukraine "Stop proceedings", although not directly, but indirectly provides grounds resumption of court proceedings, "to search for or recovery of the accused" and the name proposed to revise Article 335 of the Criminal Procedure Code of Ukraine and submit it as a "stop and resume judicial proceedings".

Key words: suspension of production, trial, serious illness of the accused, a remedial order.